14 Pohjois-Karjala

14.1 Kuntatyypit ja kulttuuripalvelujen sijainti

Pohjois-Karjala on asukasluvultaan maan viidenneksi pienin maakunta. Kokonaispinta-alaltaan maakunta on maan neljänneksi suurin. Pohjois-Karjala jakautuu 14 kuntaan, joista kaupunkeja on viisi. Pohjois-Karjalan maakuntakeskus on Joensuu.

Kaikissa Pohjois-Karjalan kunnissa on tarjolla joitakin tässä kartoituksessa tarkasteltavista kulttuuripalveluista.

Pohjois-Karjalan ainoa kaupunkimainen kunta on Joensuu, johon tarkasteltavat kulttuuripalvelut ovat keskittyneet (Kartta 14.1). Joensuussa toimivat kaksi valtionosuusmuseota (Joensuun taidemuseo ja Pohjois-Karjalan taidemuseo), maakunnan ainoa valtionosuusteatteri (Joensuun kaupunginteatteri) sekä maakunnan ainoa valtionosuusorkesteri (Joensuun kaupunginorkesteri). Valtionosuusmuseoita toimii Joensuun ohella myös Lieksassa (Pielisen museo), Nurmeksessa (Nurmeksen kaupunginmuseo) ja Outokummussa (Outokummun kaivosmuseo). Kaikki maakunnan valtionosuuslaitokset toimivat kaupunkimaisessa tai taajaan asutuissa kunnissa: maaseutumaisissa kunnissa valtionosuuslaitoksia ei sijaitse lainkaan.

Valtaosa maakunnan valtionavustusta saavista kulttuuritapahtumista järjestetään kaupunkimaisessa Joensuussa: kaupungissa järjestetään viittä avustettavaa tapahtumaa, joista Irish Festival in Finland -tapahtumaa järjestetään myös useissa muissa Suomen kunnissa. Pohjois-Karjalan kunnista myös taajaan asutussa Lieksassa ja maaseutumaisessa Rääkkylässä toimii valtionavustusta saava kulttuuritapahtuma.

Taulukko 14.1.

POHJOIS-KARJALA	
Kuntien lukumäärä	Kaupunkimaiset: 1 kpl Taajaan asutut: 4 kpl Maaseutumaiset: 9 kpl Yhteensä: 14 kpl
Väkiluku	165 747
Väestötiheys	9,3 as./km²
Kokonaispinta-ala	21 583,7 km²
Valtionosuuslaitokset	Valtionosuusmuseot: 5 kpl (33 149,4 as./museo) Valtionosuusteatterit: 1 kpl (165 747 as./teatteri) Valtionosuusorkesterit: 1 kpl (165 747 as./orkesteri)
Valtionavustusta saavat valtakunnalliset kulttuuritapahtumat	7 kpl (Irish Festival in Finland -tapahtuma eri puolilla Suomea, Pohjois-Karjalassa Joensuussa) (23678,1 as./tapahtuma)
Taiteen perusopetuksen päätoimipisteet	13 kpl (12 749,8 as./ päätoimipiste)
Taiteen aluekeskukset	1 kpl
Alueellinen taidetoimikunta	Pohjois-Karjalan taidetoimikunta
Kulttuuritoimialan työllisten osuus alueen kaikista työllisistä (%)	2,57 %

Valtaosa maakunnassa toimivista taiteen perusopetuksen päätoimipisteistä sijoittuu kaupunkimaiseen Joensuuhun (kuusi päätoimipistettä). Useampia taiteen perusopetuksen päätoimipisteitä toimii lisäksi Joensuun naapurikunnissa Lieksassa ja Tohmajärvellä (kummassakin kaksi päätoimipistettä).

Taiteen aluekeskuksista Pohjois-Karjalassa sijaitsee Pohjois-Karjalan alueellinen erokuvayhdistys ry (PKEY). Lisäksi Itäisen tanssin aluekeskuksen toiminta-alueeseen kuuluvat Etelä-Savo, Pohjois-Savo sekä Pohjois-Karjala. Aluekeskuksen symboli on merkitty Kuopioon Pohjois-Savoon.

14.2 Yleisen kulttuuritoimen nettokustannukset ja kulttuuripalvelujen sijainti

Yleisen kulttuuritoimen asukaskohtaiset nettokustannukset (Kartta 14.2) olivat vuonna 2009 Pohjois-Karjalan kunnista korkeimmat Nurmeksessa (45 €/asukas). Nurmes on taajaan asuttu kunta, jossa tarkasteltavista kulttuuripalveluista toimivat yksi valtionosuusmuseo sekä taiteen perusopetuksen päätoimipiste.

Yleisen kulttuuritoimen asukaskohtaiset nettokustannukset olivat maakunnan matalimmat maaseutumaisissa Rääkkylässä ja Tohmajärvellä (3 €/asukas), joista kumpikin on maakuntakeskus Joensuun naapurikunta. Kunnissa on tarkasteltavista kulttuuripalveluista tarjolla taiteen perusopetusta. Rääkkylässä

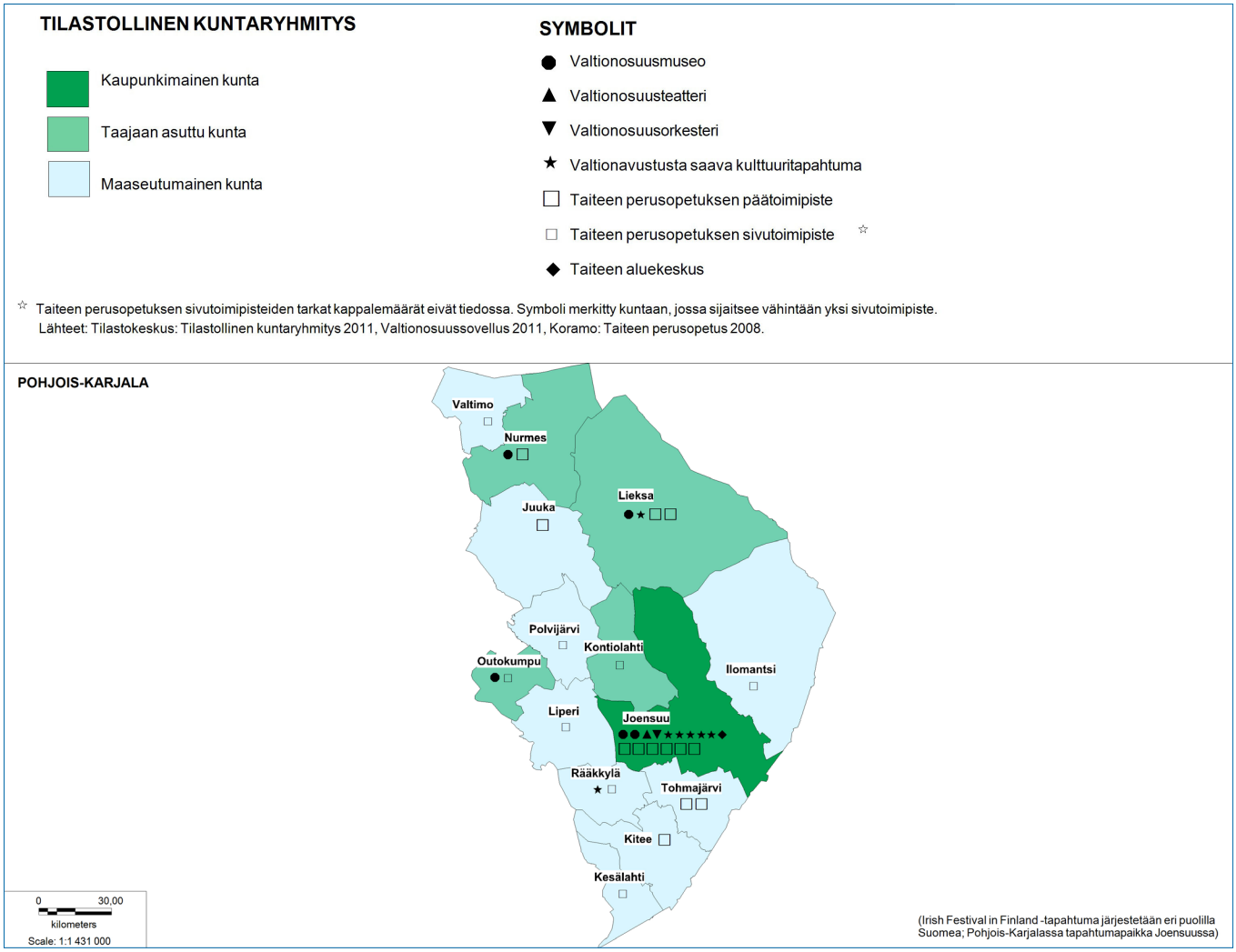

Kartta 14.1. Kulttuuripalvelujen sijainti kuntatyypeittäin Pohjois-Karjalassa.

järjestetään myös yhtä valtionavustusta saavaa kulttuuritapahtumaa. Yleisen kulttuuritoimen asukaskohtaiset nettokustannukset kuuluivat maakuntakeskus Joensuussa maakunnan matalimpiin (6 €/asukas). Kaikkiaan asukaskohtaiset nettokustannukset olivat maakunnan eteläosassa pohjoisosaa matalammat.

Pohjois-Karjalan kuntien yleisen kulttuuritoimen asukaskohtaiset nettokustannukset olivat hieman keskimääräistä matalammat: maakunnan kuntien asukaskohtaisten kustannusten keskiarvo oli 10,2 €/asukas, kun taas koko maan kuntien asukaskohtaisten kustannusten keskiarvo oli 11,6 €/asukas.

14.3 Valtionosuuslaitosten (museot, teatterit ja orkesterit) sijainti

Valtaosa maakunnan valtionosuuslaitoksista toimii maakuntakeskus Joensuussa (Kartta 14.3). Joensuun Kaupunginteatteri sai vuonna 2011 opetus- ja kulttuuriministeriön avustusta alueteatteritoimintaan ja Joensuun kaupunginorkesteri alueelliseen konserttitoimintaan, joten niiden palveluja on tarjolla myös kotikunnan ulkopuolella. Vuonna 2009 Joensuun Kaupunginteatterin esityksistä 7 % järjestettiin kotikunnan ulkopuolella.

Valtionosuusmuseoiden palvelut ovat valtionosuuslaitoksista parhaiten maakunnan asukkaiden alueellisesti saavutettavissa (Kartta 14.4). Joensuun lisäksi valtionosuusmuseoita toimii maakunnan kunnista

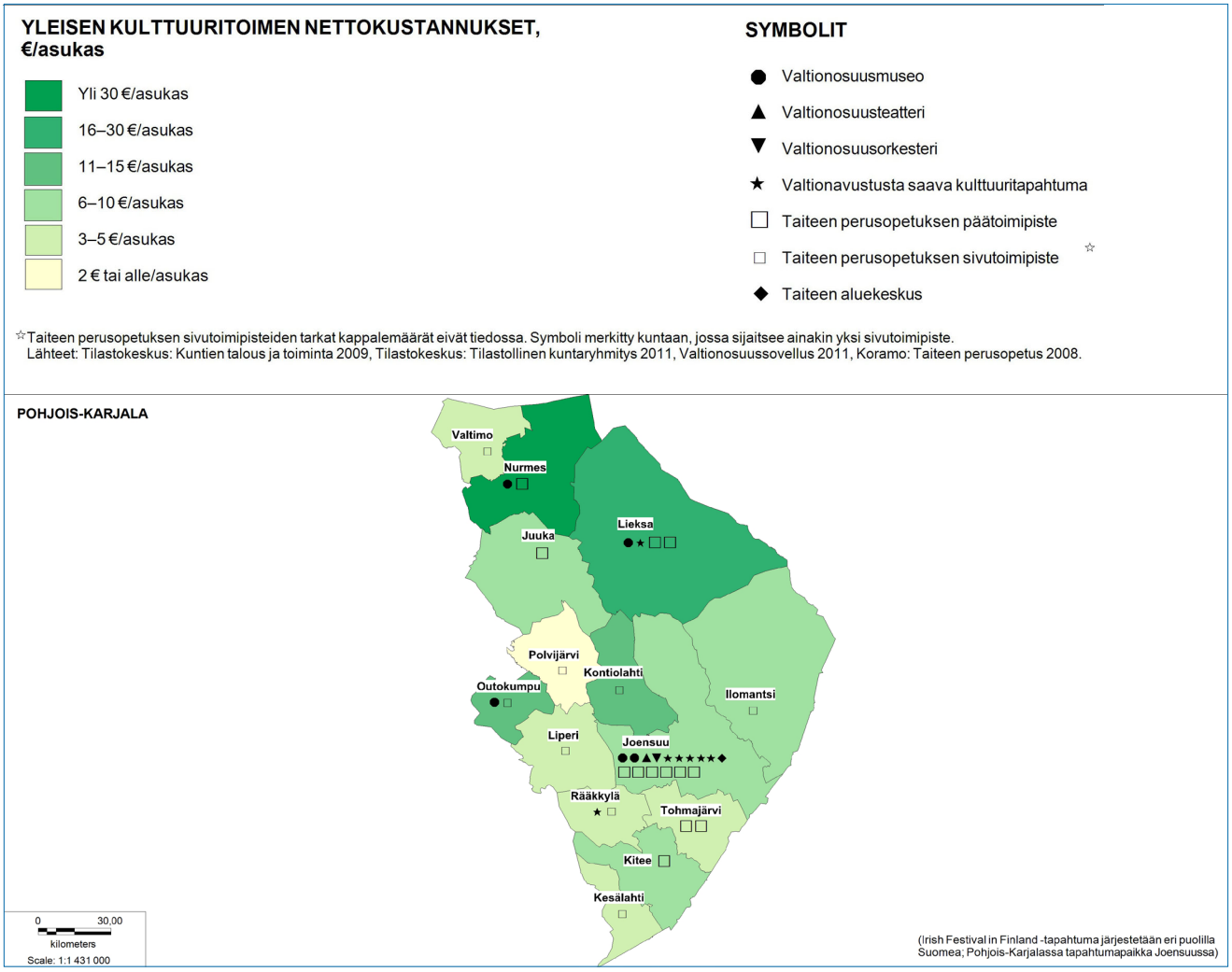

Kartta 14.2. Yleisen kulttuuritoimen nettokustannukset ja kulttuuripalvelujen sijainti.

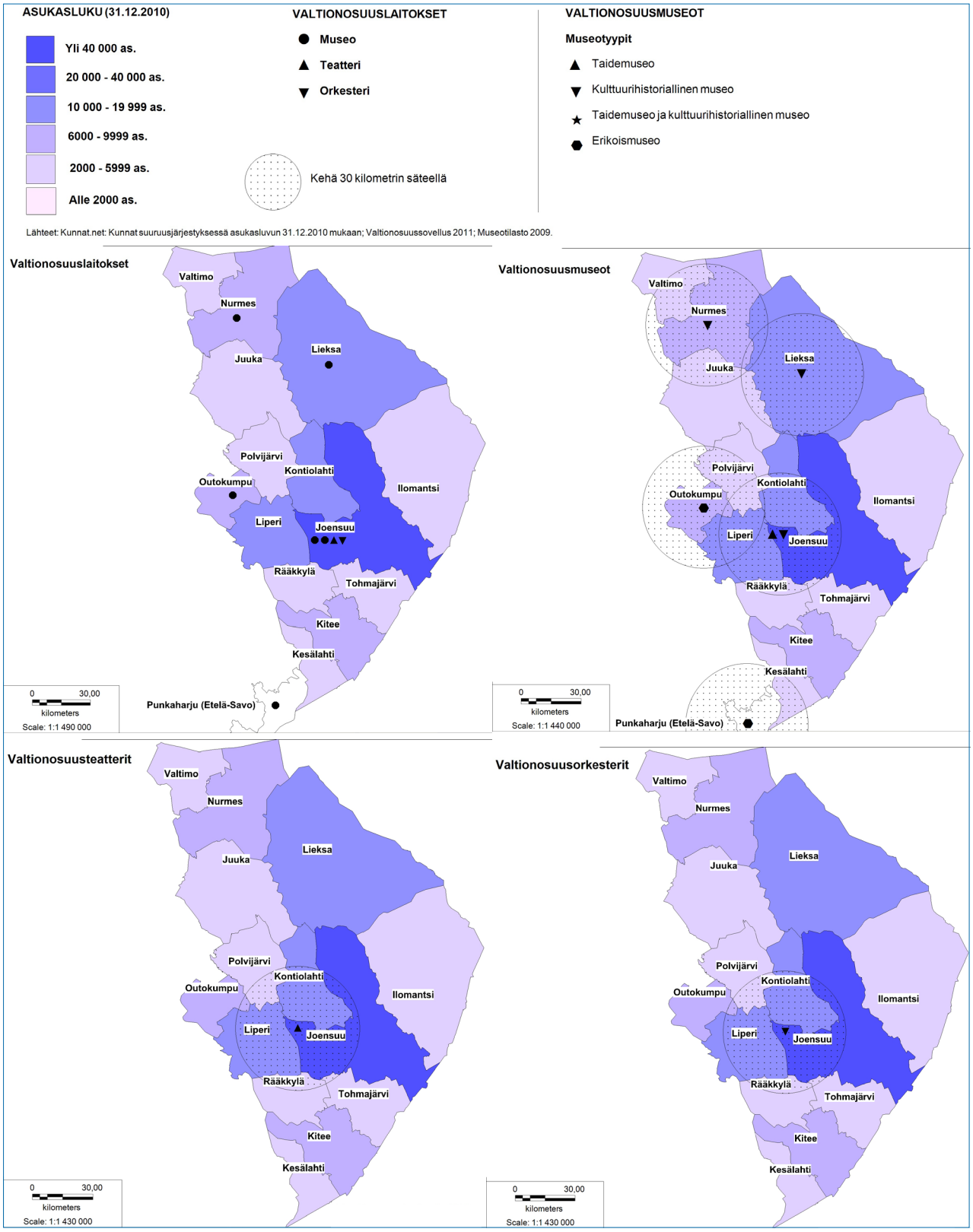

Kartat 14.3–14.6. Asukkaat sekä valtionosuuslaitokset Pohjois-Karjalassa ja lähikunnissa: 14.3) kaikki valtionosuuslaitokset, 14.4) valtionosuusmuseot 30 kilometrin säteellä, 14.5) valtionosuusteatterit 30 kilometrin säteellä sekä 14.6) valtionosuusorkesterit 30 kilometrin säteellä

Lieksassa, Nurmeksessa ja Outokummussa. Maakunnan valtionosuusmuseoiden lisäksi lähikunta Punkaharjun museon palvelut ovat saavutettavissa tarkasteltavalla etäisyydellä maakunnan eteläosasta käsin. Valtionosuusmuseoiden saavutettavuutta kuvaavat kehät kattavat pääosin maakunnan pohjois- ja keskiosien kuntia.

Valtionosuusteattereiden ja -orkestereiden palvelut ovat kiertuetoimintaa lukuun ottamatta saavutettavissa 30 kilometrin säteellä pääosin kaupungin naapurikunnista käsin (Kartat 14.5 ja 14.6). Joensuun laajasta pinta-alasta johtuen saavutettavuutta kuvaavat kehät eivät kuitenkaan kata kokonaan edes koko sijaintikuntaa.

14.4 Valtionavustusta saavien valtakunnallisten kulttuuritapahtumien sijainti

Pohjois-Karjalan valtionavustusta saavista kulttuuritapahtumista valtaosa järjestetään Joensuussa, joka on asukasluvultaan maakunnan suurin kunta (Kartta 14.7). Lisäksi yhtä tapahtumaa järjestetään asukasluvultaan kolmanneksi suurimmassa Lieksassa sekä kolmanneksi pienimmässä Rääkkylässä.

Saavutettavuutta kuvaavat kehät kattavat pääosin maakunnan keskiosan kuntia (Kartta 14.8). Pohjois-Karjalasta tarkasteltavalla 30 kilometrin etäisyydellä saavutettavia valtionavustusta saavia kulttuuritapahtumia ei järjestetä maakunnan naapurikunnissa.

14.5 Taiteen perusopetuksen toimipisteiden sijainti

Kaikissa Pohjois-Karjalan kunnissa toimii taiteen perusopetuksen pää- tai sivutoimipiste (Kartta 14.9). Eniten päätoimipisteitä toimi Joensuussa, jossa asuu maakunnan kunnista eniten 7–15-vuotiaita (Kartta 14.10). Useampia taiteen perusopetuksen päätoimipisteitä sijaitsee myös Lieksassa, jossa ikäryhmään kuuluvia asuu maakunnan kunnista neljänneksi eniten, sekä Tohmajärvellä, jossa 7–15-vuotiaita on maakunnan kunnista yhdeksänneksi eniten.

Tohmajärvellä taiteen perusopetuksen asukaskohtaiset nettokustannukset olivat huomattavasti muita maakunnan kuntia korkeammat (139 €/asukas). Toiseksi korkeimmat kustannukset olivat Lieksassa (67 €/asukas) ja kolmanneksi korkeimmat Joensuussa (22 €/asukas), jossa taiteen perusopetuksen päätoimipisteitä toimii kuusi. Matalimmat taiteen perusopetuksen nettokustannukset olivat Juuan kunnassa (3 €/asukas), jossa toimi yksi taiteen perusopetuksen päätoimipiste.

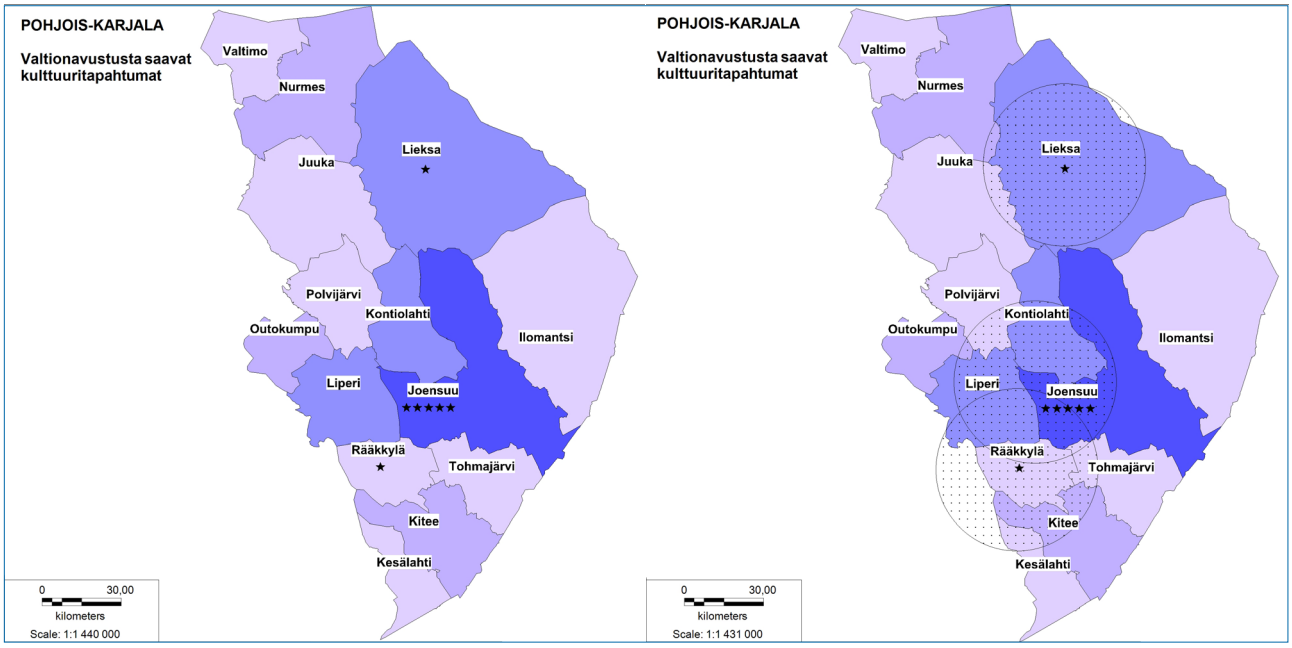

Kartat 14.7–14.8. Valtionavustusta saavat kulttuuritapahtumat Pohjois-Karjalassa ja lähikunnissa 30 kilometrin säteellä.[19]

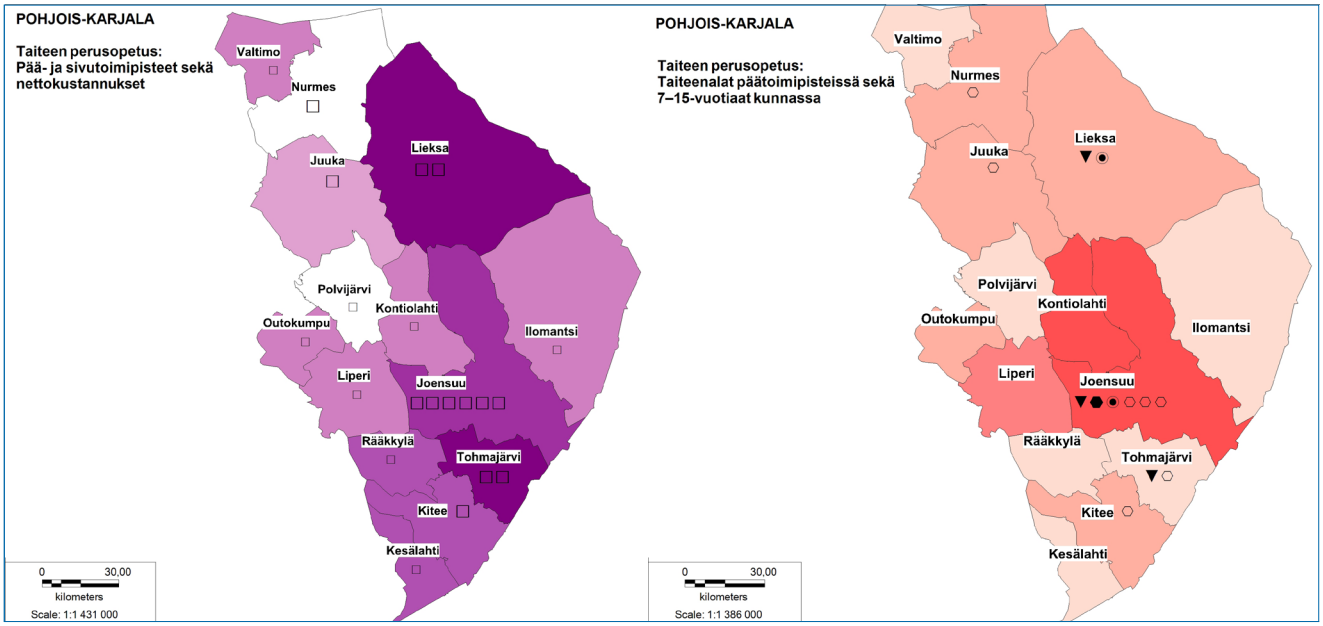

Kartat 14.9–14.10. Taiteen perusopetus Pohjois-Karjalassa: 14.9) taiteen perusopetuksen pää- ja sivutoimipisteet sekä taiteen perusopetuksen nettokustannukset, 14.10) taiteen perusopetuksen päätoimipisteiden taiteenalat ja 7–15-vuotiaat kunnassa.

14.6 Kulttuuriala kansalaisopistoissa

Kansalaisopistojen vapaan sivistystyön asukaskohtaiset nettokustannukset (Kartta 14.11) olivat vuonna 2009 maakunnan korkeimmat Juuan kunnassa (64 €/asukas), jossa edellä tarkastellut taiteen perusopetuksen nettokustannukset (Kartta 14.9) olivat maakunnan matalimmat. Toiseksi korkeimmat kansalaisopistojen vapaan sivistystyön nettokustannukset olivat Ilomantsissa (61 €/asukas). Ilomantsin kansalaisopistossa myös kulttuurialan opetustuntien osuus kaikista opetustunneista oli maakunnan kansalaisopistoista korkein (72,0 %).

Nurmeksessa, jossa yleisen kulttuuritoimen, museoiden, teattereiden ja orkestereiden sekä kirjaston nettokustannukset (Kartta 14.17) olivat maakunnan korkeimmat, kansalaisopistojen vapaan sivistystyön nettokustannukset olivat maakunnan toiseksi matalimmat (11 €/asukas). Matalimmat kansalaisopistojen vapaan sivistystyön nettokustannukset olivat Valtimossa (6 €/asukas). Nurmeksen ja Valtimon alueella toimii Ylä-Karjalan kansalaisopisto, jossa kulttuurialan opetustuntien määrä kaikista opetustunneista oli maakunnassa toimivista kansalaisopistoista kolmanneksi matalin (59,6 %).

14.7 Yleisen kulttuuritoimen työntekijät

Pohjois-Karjalassa useampia yleisen kulttuuritoimen päätoimisia työntekijöitä toimii vain maakuntakeskus Joensuussa, joka on myös asukasluvultaan maakunnan suurin kunta. Joensuun yleisen kulttuuritoimen asukaskohtaiset nettokustannukset (6 €/asukas) kuuluivat vuonna 2009 kuitenkin maakunnan matalimpiin. Yleisen kulttuuritoimen asukaskohtaiset nettokustannukset olivat maakunnan korkeimmat Nurmeksessa (45 €/asukas). Nurmes on asukasluvultaan maakunnan kuudenneksi suurin kunta, jossa toimi vuonna 2011 yksi päätoiminen yleisen kulttuuritoimen työntekijä. Yksi yleisen kulttuuritoimen päätoiminen työntekijä toimi lisäksi Kontiolahdella ja Outokummussa, joista kummassakin kunnassa yleisen kulttuuritoimen asukaskohtaiset nettokustannukset kuuluivat maakunnan korkeimpiin.

Yleisen kulttuuritoimen asukaskohtaiset nettokustannukset olivat maakunnan kunnista matalimmat Tohmajärvellä ja Rääkkylässä, joissa yleiseen kulttuuritoimeen kohdistui Pohjois-Karjalassa vähiten henkilötyövuosia: Tohmajärvellä yleiseen kulttuuritoimeen kohdistui 0,15 ja Rääkkylässä 0,05 henkilötyövuotta. Yleisen kulttuuritoimen nettokustannukset olivat ma-

talat myös Valtimossa ja Kesälahdella, joissa yleiseen kulttuuritoimeen kohdistui Polvijärven ohella maakunnan kunnista kolmanneksi vähiten henkilötyövuosia (0,2). Asukasluvultaan kunnat kuuluivat maakunnan pienimpiin.

14.8 Kulttuurin nettokustannukset

Yleisen kulttuuritoimen asukaskohtaiset nettokustannukset (Kartta 14.14) olivat maakunnan korkeimmat Nurmeksessa (45 €/asukas), jossa myös yhteenlasketut yleisen kulttuuritoimen sekä museoiden, teattereiden ja orkestereiden nettokustannukset (Kartta 14.15) olivat maakunnan kunnista korkeimmat (72 €/asukas). Valtionosuuslaitoksista Nurmeksessa toimii yksi valtionosuusmuseo. Museoiden, teattereiden ja orkestereiden luokassa asukaskohtaiset nettokustannukset olivat kuitenkin huomattavasti muita kuntia korkeammat Joensuussa (62 €/asukas), jossa toimii valtaosa maakunnan valtionosuuslaitoksista. Yleisen kulttuuritoimen kustannukset taas olivat Joensuussa varsin matalat (6 €/asukas).

Kirjaston nettokustannukset (Kartta 14.16) olivat maakunnan korkeimmat Rääkkylän ja Valtimon kunnissa (72 €/asukas), joissa taas yleisen kulttuuritoimen nettokustannukset olivat maakunnan matalimpia. Kirjaston nettokustannukset kuuluivat kuitenkin korkeimpiin myös Nurmeksessa, jossa yleisen kulttuuritoimen nettokustannukset olivat maakunnan korkeimmat. Kirjaston nettokustannukset olivat matalimmat Kiteellä (40 €/asukas). Maakuntakeskus Joensuun kirjaston nettokustannukset olivat 54 €/asukas.

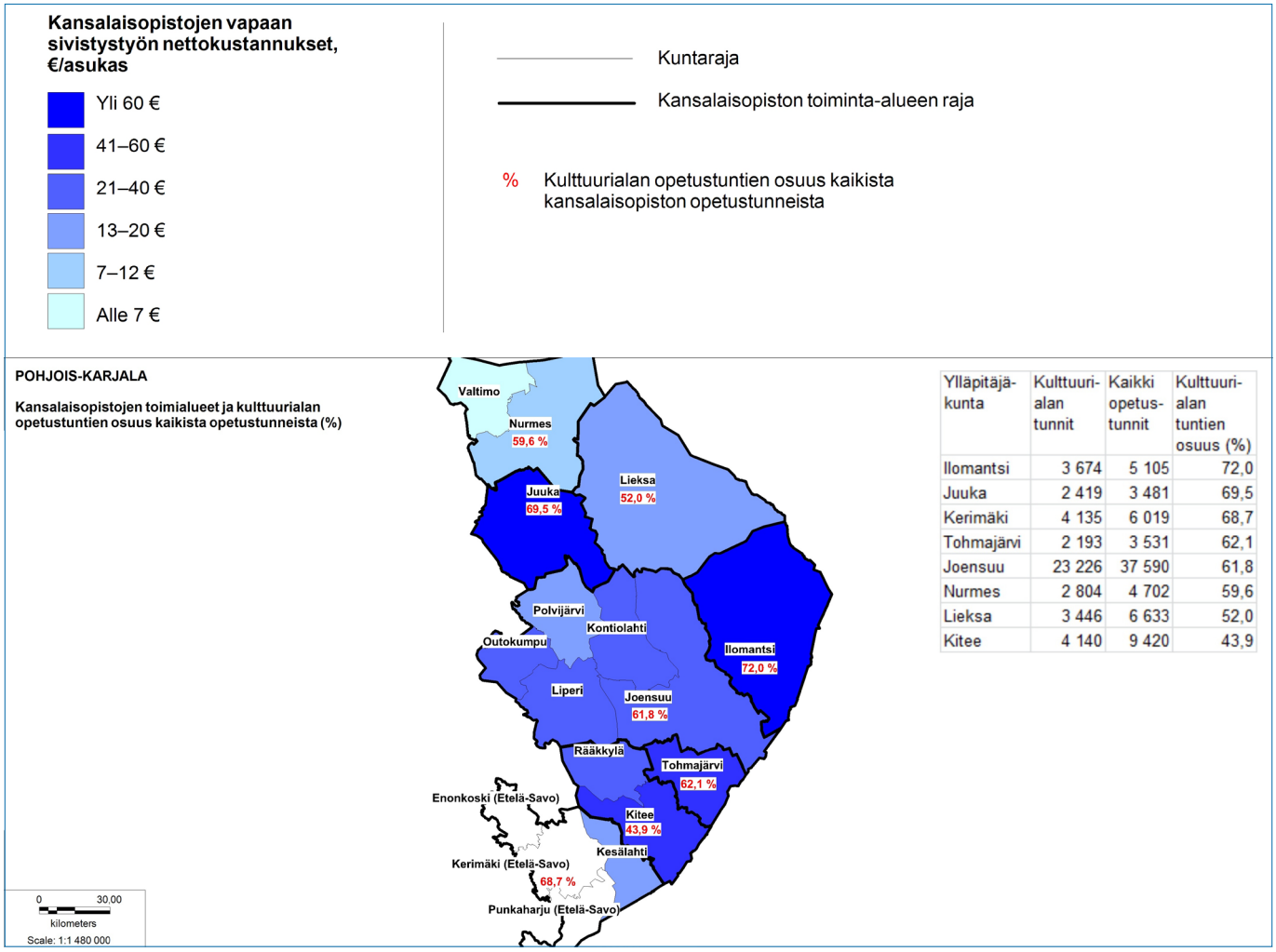

Ylläpitäjä-kunta	Kulttuuri-alan tunnit	Kaikki opetus-tunnit	Kulttuuri-alan tuntien osuus (%)
Ilomantsi	3 674	5 105	72,0
Juuka	2 419	3 481	69,5
Kerimäki	4 135	6 019	68,7
Tohmajärvi	2 193	3 531	62,1
Joensuu	23 226	37 590	61,8
Nurmes	2 804	4 702	59,6
Lieksa	3 446	6 633	52,0
Kitee	4 140	9 420	43,9

Kartta 14.11. Kansalaisopistot ja kulttuurialan opetustunnit Pohjois-Karjalassa

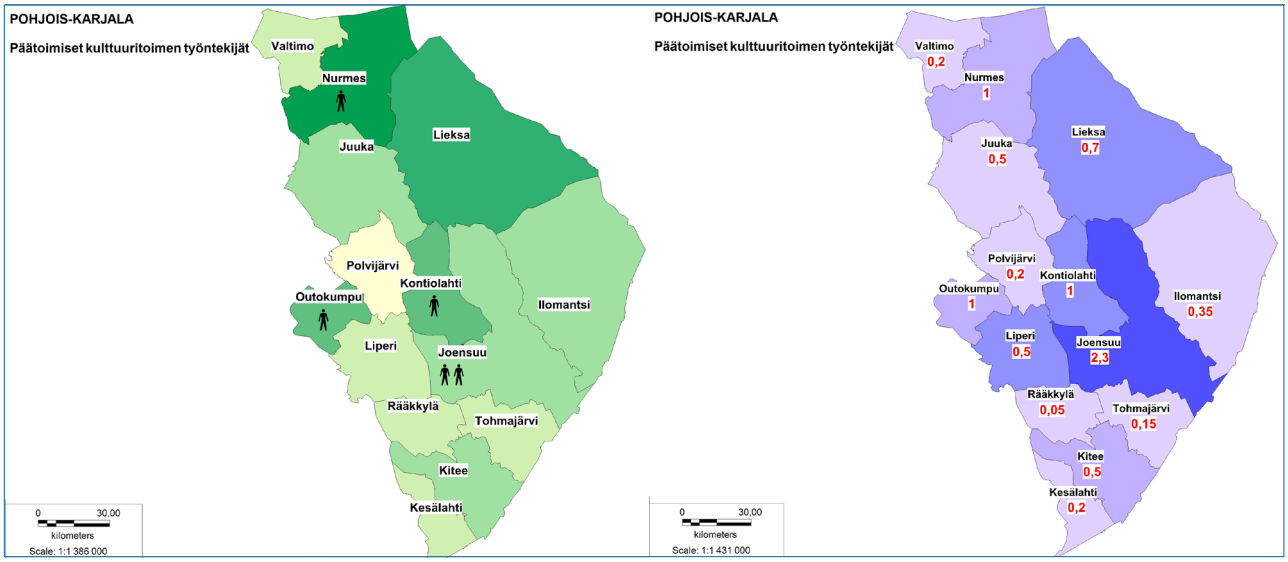

Kartat 14.12–14.13. Yleisen kulttuuritoimen työntekijät Pohjois-Karjalassa: 14.12) päätoimiset työntekijät ja yleisen kulttuuritoimen nettokustannukset, 14.13) yleiseen kulttuuritoimeen kohdistuvat henkilötyövuodet (kaikki kulttuuritoimen työntekijät yhteensä)

Yhteenlasketut yleisen kulttuuritoimen, museoiden, teattereiden ja orkestereiden sekä kirjaston nettokustannukset (Kartta 14.17) olivat korkeimmat Nurmeksessa (138 €/asukas), jossa myös pelkät yleisen kulttuuritoimen nettokustannukset olivat maakunnan korkeimmat. Yhteenlasketut nettokustannukset olivat maakunnan toiseksi korkeimmat Joensuussa (122 €/asukas), jossa yleisen kulttuuritoimen tai kirjaston nettokustannukset eivät kuuluneet maakunnan korkeimpiin. Matalimmat yhteenlasketut nettokustannukset olivat Outokummussa (-13 €/asukas), jossa museoiden, teattereiden ja orkestereiden nettokustannukset olivat -25 €/asukas[20].

Edellä tarkastellut taiteen perusopetuksen nettokustannukset (Kartta 14.9) olivat huomattavasti muita maakunnan kuntia korkeammat Tohmajärvellä, jossa taas yleisen kulttuuritoimen nettokustannukset olivat Rääkkylän ohella maakunnan matalimmat. Kunnassa myös kansalaisopistojen vapaan sivistystyön asukaskohtaiset nettokustannukset olivat Kiteen ohella maakunnan kolmanneksi korkeimmat.

Kansalaisopistojen vapaan sivistystyön asukaskohtaiset nettokustannukset (Kartta 14.11) olivat maakunnan matalimmat Nurmeksessa, jossa taas yhteenlasketut yleisen kulttuuritoimen, museoiden, teattereiden ja orkestereiden sekä kirjaston nettokustannukset (Kartta 14.17) olivat maakunnan korkeimmat. Matalimmat kansalaisopistojen vapaan sivistystyön kustannukset olivat Valtimolla, jossa yleisen kulttuuritoimen kustannukset olivat matalat, mutta kirjaston nettokustannukset taas maakunnan kunnista korkeimmat.

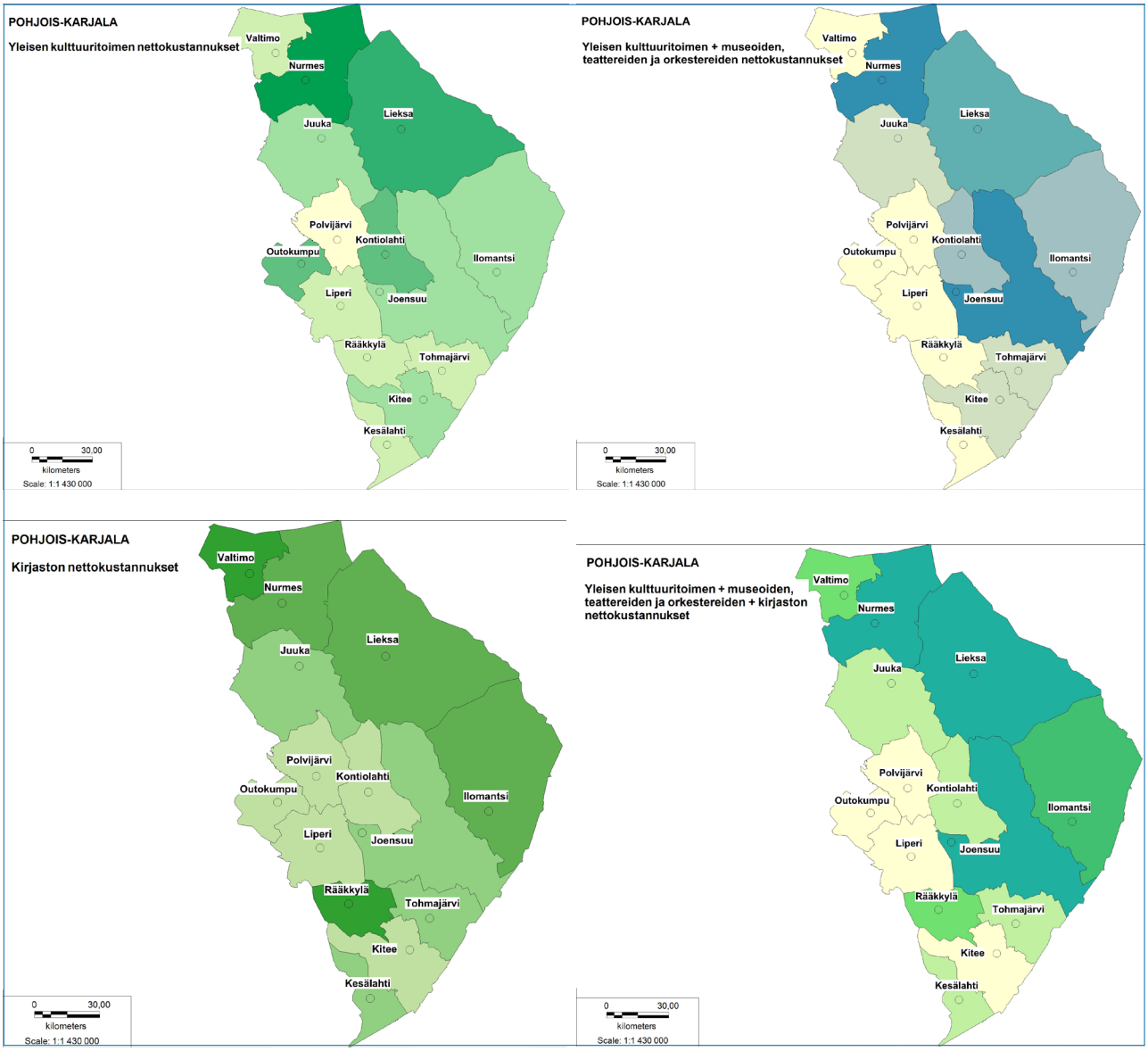

Kartat 14.14–14.17. Asukaskohtaiset nettokustannukset Pohjois-Karjalassa: 14.14) yleinen kulttuuritoimi, 14.15) yleinen kulttuuritoimi + museot, teatterit ja orkesterit, 14.16) kirjasto, 14.17) yleinen kulttuuritoimi + museot, teatterit ja orkesterit + kirjasto

Taulukko 14.2.

Kunta	Nettokustannukset, €/asukas						Asukkaat 31.12.2010	7–15-vuotiaat	Pää-toimiset yl. kulttuuri-toimen työntekijät	Yl. kulttuuri-toimeen kohdistuvat henkilö-työvuodet yhteensä
	Yl. kulttuuri-toimi	Yl. kulttuuri-toimi + museot, teatterit ja orkesterit	Kir-jasto	Yl. kult-tuuri-toimi + museot, teatterit ja orkes-terit + kirjasto	Taiteen perus-opetus	Kan-salais-opis-tojen vapaa sivistys-työ				
Ilomantsi	6	14	67	81	6	61	5 883	472	-	0,35
Joensuu	6	68	54	122	22	31	73 305	6680	2	2,3
Juuka	6	6	52	58	3	64	5 589	503	-	0,5
Kesälahti	4	4	59	63	16	18	2 403	232	-	0,2
Kitee	9	9	40	49	12	43	9 263	856	-	0,5
Kontiolahti	14	14	47	61	6	24	13 722	1930	1	1
Lieksa	16	38	63	101	67	16	12 687	995	-	0,7
Liperi	4	4	45	49	6	29	12 271	1394	-	0,5
Nurmes	45	72	66	138	Ei tietoa	11	8 508	723	1	1
Outokumpu	12	-13	48	35	6	34	7 411	603	1	1
Polvijärvi	Ei tietoa	Ei tietoa	42	42	Ei tietoa	18	4 804	475	-	0,2
Rääkkylä	3	3	72	75	20	23	2 554	220	-	0,05
Tohmajärvi	3	5	57	62	139	43	5 008	492	-	0,15
Valtimo	4	4	72	76	6	6	2 458	198	-	0,2